

- В.С. Бакіров. - Universitas=Університети. – 2003. – №1. – С. 4-7
6. Бурега В.В. Управленческая деятельность: теория и практика профессиографического исследования. Монография. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2000. – 139 с.
 7. Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994. – 627 с.
 8. Скидин О.Л., Огаренко В.Н. Социологическое диагностирование в образовательном менеджменте: очерк теории и практики. – Запорожье: ЗГУ, ГУ "ЗИГМУ", 2002. – 214 с.
 9. Сорокин П.А. Социальная стратификация и социальная мобильность /П.А. Сорокин // Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
 10. Скідін О.Л. Управління освітою: Теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 290 с.
 11. Haug Guy. The Follow-up Process to the Bologna Declaration / «From Bologna to Prague» – Reform of Study Programmes and Structures in Germany. – Bonn, HRK, 2000. – P. 47-56 {Процес виконання Болонської декларації}.
 12. Haug Guy. Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe. – Bonn, HRK, 2000. – 77 p. (Перспективи і проблеми навчальних закладів вищої освіти Європи).
 13. http://www.eurogates.ru/ru_dutch_universities_the_netherlands
 14. Система образования в Нидерландах [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.meganom.org/useful/education/803.html>
 15. Освіта за кордоном [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/abroad/articles/27.html>

УДК 330.341.1:338.43.01.02

Червяков І.М.

доцент

Херсонського економічно-правового інституту

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І ФАКТОРИ, ЯКІ СТРИМУЮТЬ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

У статті викладено підходи до трактування понять «економічне зростання» і «економічний розвиток»; розкрито поняття економічного розвитку та з'ясовано, що в основі економічного розвитку лежить економічне зростання. Представлені відмінні ознаки понять «економічне зростання» і «економічний розвиток». Визначено основні фактори, стримуючі економічне зростання України.

Ключові слова: сировина, потенціал, економічне зростання, економічний розвиток, ознака, термін, стійкість, сталий, світова економіка, технологічний рівень, промисловість.

Червяков И.М. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ, ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФАКТОРЫ, КОТОРЫЕ СДЕРЖИВАЮТ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ УКРАИНЫ

В статье изложены подходы к трактовке понятий «экономический рост» и «экономическое развитие»; раскрыто понятие экономического развития и выяснено, что в основе экономического развития лежит экономический рост. Представленные отличительные признаки понятий «экономический рост» и «экономическое развитие». Определены основные факторы, сдерживающие экономический рост Украины.

Ключевые слова: сырье, потенциал, экономический рост, экономическое развитие, признак, срок, устойчивость, устойчивое, мировая экономика, технологический уровень, промышленность.

Chervyakov I.M. ECONOMIC DEVELOPMENT, ECONOMIC GROWTH AND THE FACTORS THAT HINDER UKRAINE'S ECONOMIC GROWTH

In the paper the approaches to the interpretation of the concepts of "growth" and "economic development"; The concept of economic development and found that the basis of economic development is economic growth. Presented hallmarks of the concepts of "growth" and "economic development". The main factors constraining economic growth in Ukraine.

Keywords: raw potential, economic growth, economic development, feature term sustainability, sustainable, global economy, technological level, industry.

Вступ. Основна причина нинішньої кризи – це українська модель сировинної економіки, яка побудована на експорті сировини і тим самим тотально залежить як від цін на сировину, так і від присутності іноземних спекулятивних капіталів. Криза породжена системними причинами, які закладені в національній економіці. Це, насамперед, фундаментальні недоліки структури української економіки та її нерозвинена фінансова система, а також відсутність стратегічної державної концепції структурних перетворень економіки і ефективних механізмів інвестування бюджетних коштів для досягнення економічного зростання.

Метою статті є розробка теоретичних, методологічних та прикладних засад формування стратегії реструктуризації та реорганізації регіональних промислових комплексів та механізмів її реалізації шляхом створення регіональних зон інноваційного розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичним і прикладним аспектам реструктуризації та реорганізації регіональних промислових комплексів присвячені розробки, представлені у наукових працях, таких науковців, як В.М. Заболотного, А.М. Власової, Б.А. Жаліло, С.М. Козаченка та інших. Ґрунтовний доробок щодо сформування та використання нової системи функціонування промисловості в умовах нестабільного середовища та економічного розвитку регіонального промислового комплексу в контексті забезпечення ефективності функціонування національної економіки здійснено вітчизняними науковцями: О.М. Алимовим, Б.М. Данилишиним, В.В. Микитенко, О.І. Тимченко, В.Ю. Худолей, А.І. Чухно, Л.Г. Чернюк, О.С. Шнипко та іншими.

Виклад основного матеріалу. Характер процесів, що відбуваються, поки не свідчить про формування в Україні соціально-економічної системи, здатної здійснити перехід до сталого економічного

зростання та забезпечити збалансоване вирішення проблем соціально-економічного розвитку, збереження природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь людей. Необхідна докорінна зміна самої суті державної політики, створення нових принципів її формування, методів реалізації, функцій організаційних структур, обслуговуючих цей процес. В Україні стратегічним пріоритетом має стати перехід до нової якості економічного зростання, який передбачає структурну збалансованість і стійкий, стабільний розвиток національної економіки.

Економічна наука виділяє два напрями у визначенні взаємозв'язку між поняттями «економічне зростання» і «економічний розвиток».

Важливо враховувати взаємну обумовленість економічного розвитку та економічного зростання. В еволюційний період економічного розвитку зростання суспільного виробництва може стати значною прогресивною силою, що приводить економіку до порога самоорганізації – точки біфуркації, за якою піде стрибоподібне якісне перетворення її структури. Якісний стрибок в економічному розвитку може посилити темпи економічного зростання і прискорити науково-технічний прогрес.

Так чи інакше, але економічний розвиток неправомірно ототожнювати з економічним зростанням, оскільки економічний розвиток – є зміна економіки взагалі, перехід від одного її якісного стану до іншого, в той час як економічне зростання – всього лише прояв економічного розвитку. Одне з найбільш важливих рис економічного розвитку – підвищення добробуту всіх груп населення, що характеризується збільшеною матеріальною забезпеченістю. Очевидно, що економічне зростання не обов'язково означає рівновелике поліпшення матеріальної забезпеченості всіх верств населення. Тому поняття економічного зростання та економічного розвитку сумісні один з одним, але не тотожні [2].

Економічне зростання – це просте збільшення реального ВВП країни, яке відображає значно вужче коло зв'язків і відносин, ніж економічний розвиток. Економічне зростання є органічною складовою частиною економічного розвитку. Можна сказати, що економічне зростання – це кількісний економічний розвиток, а економічний розвиток – якісне економічне зростання. Оскільки економічне зростання стає метою державної політики, економісти вже не

сприймають розвиток без економічного зростання. Тим часом, в справжньому своєму сенсі розвиток – є зміна системи взагалі, перехід від одного якісного стану до іншого. Тобто економічний розвиток є не просто розширенням виробництва, а його ускладненням, диференціацією.

Таким чином, в основі економічного розвитку лежить економічне зростання, утворюючи як би його фундамент. Так як економічне зростання є переважно кількісною характеристикою, а економічний розвиток – переважно якісною, то можна стверджувати, що тут діє діалектичний закон переходу кількості в якість. Сьогодні стрімке нарощування економічного зростання не може служити запорукою підвищення добробуту людей, а економічне зростання – не самоціль, а лише засіб розвитку. В цілому можна запропонувати наступне розуміння відмінностей між категоріями «економічне зростання» і «економічний розвиток» (табл. 2).

Економічне зростання в Україні носить вкрай нестійкий характер. Тому дуже важливо визначити критерії сталого економічного зростання для визначення напрямків його здійснення. Саме поняття «стійкості» виступає як фактор зростання національної економіки. Стійке економічне зростання в умовах еволюційного розвитку передбачає масове впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій, зміна структури економіки, співвідношення особистого і продуктивного споживання з метою збереження сприятливого навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу, забезпечення життєдіяльності існуючого і майбутніх поколінь. Поняття «стале економічне зростання» повинно розглядатися з точки зору взаємозв'язку трьох аспектів: економічного, соціального та екологічного. Синонімом стійкого економічного зростання є перехід до його нової якості.

Про якість економічного зростання свідчить те, які види економічної діяльності дають найбільший внесок у ВВП. Зростання українського національного продукту в останні роки забезпечить не продукція наукомістких галузей або обробної промисловості, а збільшення ресурсного експорту. Підйом економіки, хоча й супроводжувався нарощуванням золотовалютних резервів і бюджетного профіциту, але не привів до поліпшення якості економічного зростання [4].

Розмежування понять «економічне зростання» і «економічний розвиток» важливе для того, щоб

Таблиця 1

Підходи до трактування понять «економічне зростання» і «економічний розвиток»

Перший підхід (тотожність економічних понять)		Другий підхід (самостійність економічних понять)	
Економічне зростання	Економічний розвиток	Економічне зростання	Економічний розвиток
Кількісні зміни Зростання рівня ВВП / ВВП	Зміна якісних показників Процес підвищення рівня життя населення в результаті зростання доходів на душу населення	Економічне зростання – складова частина економічного розвитку	Включає кількісні показники (економічне зростання) і якісні показники (рівень життя і якість життя)

Таблиця 2

Відмінні ознаки понять «економічне зростання» і «економічний розвиток»

Відмінні ознаки	Економічний розвиток	Економічне зростання
1. Основоположні поняття	Мета, завдання, мотивація, ціннісні орієнтації, інститути, які визначають напрями розвитку	Умови та фактори визначальні, стимулюючі і обмежуючі
2. Місце і роль людини і людських ресурсів	Двояка роль людини: як фактор виробництва і як критерій розвитку	Праця людини як критерій збільшення ВВП на душу населення
3. Інституційне середовище	Супроводжується значними інституційними змінами	Абстрагується від інституційних змін, опора на раціональне економічну поведінку
4. Вплив на природне середовище	Значно впливає на природне середовище	Значно впливає на природне середовище

визначитися з поняттями «стале економічне зростання» і «сталий економічний розвиток».

Взагалі термін «сталий розвиток» викликає суперечки.

Поняття «розвиток» несе з собою енергію, говорить про зміни, тоді як поняття «сталий» несе в собі сенс незмінності, схоронності.

Переклад українською мовою не передає адекватним чином зміст вихідного англійського терміна (sustainable development), що означає «розвиток, який може підтримуватися невизначено довго». В українській мові немає для нього точного семантичного еквівалента, його можна перекласти як «самопідтримуючийся», «безперервний», «допустимий», «збалансований» розвиток.

Крім того, є два напрямки в тлумаченні терміну «стійкість», розрізняються і думки з питань шляхів досягнення сталого розвитку:

1. Сстійкість інтерпретується в контексті необхідності забезпечення відтворюваності обмежених ресурсів, і основний акцент робиться на екологічну складову стійкості.

2. Сстійкість трактується в соціально-економічному аспекті.

Різниця між стійким зростанням економіки та її стійким розвитком полягає в тому, що при стійкому розвитку економіки допускаються нульові і мінусові значення зростання економіки, амплітуда ростових коливань тут значно більше, ніж при стійкому зростанні. Очевидно, що стійке зростання економіки, що лежить в основі сталого розвитку, може здійснюватися лише дискретно. Тому через певний проміжок часу стійке зростання економіки трансформується в її сталий розвиток, тобто розвиток, що супроводжується періодично певними перервами в плюсовому зростанні економіки. Але вектор руху економіки за досить тривалий період часу, незважаючи на негативні і нульові значення, матиме в цілому позитивну спрямованість.

В даний час Україна відіграє у світовій економіці роль експортера сировини та імпортера споживчих, інвестиційних товарів і послуг. Ця модель економічного розвитку («сировинна») не може забезпечити стійких темпів економічного зростання, оскільки має ряд негативних наслідків для національної економіки: економічна нестабільність, виснаження природних ресурсів, повільний НТП. Сильна сировинна залежність української економіки обумовлює низьку якість зростання і породжує обмеження на шляху до сталого розвитку. Це і слабка інвестиційна активність, і відсутність реального прогресу в становленні інноваційних секторів, примітивізація промисловості та її низька конкурентоспроможність, демографічна криза і гострі проблеми в розвитку соціальної сфери [3].

В даний час роль інвестицій різко зростає. Це пов'язано з глибокими структурними та відтворювальними диспропорціями, що залишилися від планового господарства: підвищеною енергоємністю виробництва, неефективним розміщенням підприємств, незадовільним використанням земельних ресурсів, високою часткою неконкурентоспроможної продукції, гіпертрофованим розвитком галузей важкої промисловості. Для економічного зростання в Україні вирішальне значення має не сумарний обсяг направляючихся в економіку інвестиційних ресурсів, а їх якість, структура і ефективність розміщення.

Характерні риси української інвестиційної моделі:

1. Перевищення заощаджень населення і компанії над інвестиціями. Норма заощаджень протягом практично всіх 25 років реформ (за винятком кризового 1998) майже в два рази перевищувала норму накопичення. Отже, проблема не в тому, щоб знайти ресурси, а в тому, як направити їх в капіталовкладення.

2. Некапіталомісткий етап розвитку після кризи 1998 р. Зростання інвестицій здійснювалося в цілому при стабільній нормі накопичення 15-17%. В оборот залучалися незавантажені виробничі потужності.

3. Переважання інвестиційної активності в експортоорієнтованих галузях. У 2005-2007 рр. 80% приросту інвестицій забезпечувалося експортно-орієнтованими галузями. Частка сировинних товарів в українському експорті становить близько 70%.

4. Зниження технологічного рівня промисловості. Рівень зносу основних фондів – критичний (у середині 2000-х років він перевищував 47%, в даний час досяг 70%). Знизилася і інноваційна діяльність підприємств (витрати компаній на НДДКР не перевищують 8% загальних витрат на технологічні інновації, а рівень інноваційності продукції становить менше 10%).

5. Задоволення споживчого попиту за рахунок імпортної продукції. Через низьку конкурентоспроможність вітчизняного виробника, починаючи з 2000-2003 рр., темпи приросту імпорту становлять понад 15% на рік і більше.

6. Перехід від державно-орієнтованого до ринково-орієнтованого механізму розвитку. Частка державного сектору в інвестиціях скоротилася з 90% в 1990 р. до 17,5% до 2006 р., хоча, в середньому, в світі присутність держави в економіці становить близько 30%. Інвестиційний процес здійснюється, в основному, за рахунок власних коштів підприємств. Роль банківських кредитів становить близько 8%. У той же час, підприємницький сектор не готовий взяти на себе тягар основного інвестора (замість держави) через особливості приватизації, незавершеність процесу формування корпоративного сектора, відсутності альтернативних джерел інвестицій.

Таблиця 3

Фактори, стримуючі економічне зростання України

Фактори, що стримують економічне зростання	Період прояву в економіці	Наслідки
Сировинна модель економіки	Середньостроковий період	<ul style="list-style-type: none"> Економічна нестабільність і соціально-політичні кризи Виснаження запасів природних ресурсів Низькі темпи науково-технічного прогресу «Ресурсне прокляття» національної економіки і схильність «голландської хвороби»
Низька інвестиційна та інноваційна активність	Короткостроково-середньостроковий період	<ul style="list-style-type: none"> Примітивізація виробничої бази Відставання НТП від технологічно розвинених країн Низька конкурентоспроможність вітчизняних виробників Посилення імпортозаміщення
Демографічна криза	Короткостроково-середньостроковий період	<ul style="list-style-type: none"> Старіння населення і скорочення чисельності Брак кваліфікованих трудових ресурсів

Основний вектор дій, пов'язаних з підтриманням економічного зростання, – подолання структурних дисбалансів за рахунок підвищення конкурентоспроможності внутрішньо-орієнтованого сектору, модернізації інфраструктурного та соціального секторів. Для подолання зазначених негативних тенденцій потрібне різке нарощування інвестиційної та інноваційної активності як в короткостроковій, так і середньостроковій перспективі [1].

З інвестиційними обмеженнями нерозривно пов'язана і демографічна перешкода подальшого економічного зростання в Україні, що впливає з нинішньої тенденції скорочення чисельності її населення (в тому числі працездатного). Демографічна криза в Україні має два виміри. З одного боку, скорочення всього населення, з іншого – досить швидкий відтік людей з найважливіших економічних регіонів і брак кваліфікованих робітничих кадрів. Фактори, що стримують економічне зростання України, можна класифікувати за часом прояву їх негативних наслідків для національної економіки (табл. 3).

Висновок. В рамках сформованого типу соціально-економічного устрою української економіки, чітко орієнтованої на експорт палива і сировини,

принципово неможливо домогтися стійкого економічного зростання. Наявність в Україні багатих природних ресурсів і сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура прирікають національну економіку на «ресурсне прокляття», яке виражається в існуванні у держави можливості отримання «легких грошей» за допомогою сировинного експорту, що загострює симптоми розвитку «голландської хвороби».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федулова Л. Оцінка рівня інноваційно-технологічного розвитку регіонів. – [Електронний ресурс] / Л. Федулова – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/monitor/oktober08/18.htm>.
2. Хоружий С.С. О старом и новом / С.С. Хоружий. – СПб.: Алетейя, 2000. – 477 с.
3. Чакусели В.О. Планетарная программа развития ноосферных процессов как основа цивилизационной безопасности / В.О. Чакусели // «Дельфис. Ежегодник»: Материалы II Всероссийской междунар. конф. «Этика и наука будущего. На пути к духовно-экологической цивилизации». – М., 2002. – С. 121-126.
4. Criteria. What is an NGO? / Department of Public Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/dpi/ngosection/criteria.asp>.

УДК 339.972

Ключник А.В.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світового сільського господарства
і зовнішньоекономічної діяльності
Миколаївського національного аграрного університету*

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті охарактеризовано державне та недержавне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Визначені основні суб'єкти недержавного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю та їх функції. Визначені особливості організації регулювання зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області.

Ключові слова: регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, державне регулювання зовнішньоекономічною діяльністю, недержавне регулювання зовнішньоекономічною діяльністю; аграрні підприємства.

Ключник А.В. ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье охарактеризовано государственное и негосударственное регулирование внешнеэкономической деятельности. Определены основные субъекты негосударственного регулирования внешнеэкономической деятельностью и их функции. Определены особенности организации регулирования внешнеэкономической деятельности аграрных предприятий Николаевской области.

Ключевые слова: регулирование, внешнеэкономическая деятельность, государственное регулирование внешнеэкономической деятельностью, негосударственное регулирование внешнеэкономической деятельностью; аграрные предприятия.

Klyuchnik A.V. PECULIARITIES OF REGULATION OF DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article describes the state and non-state regulation of foreign economic activity. Identifies the main subjects of non-state regulation of foreign economic activities and their functions. The features of the organization of regulation of foreign economic activity of agricultural enterprises of the Nikolaev area.

Keywords: regulation, foreign economic activity, state regulation of foreign economic activities of non-state regulation of foreign economic activities; agricultural enterprises.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із найважливіших чинників розвитку національного господарства всіх країн світу. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності є об'єктивною необхідністю, яка полягає в тому, що воно спрямоване на забезпечення захисту інтересів країни та її суб'єктів господарювання, на створення для них рівних можливос-

тей розвивати всі види підприємницької діяльності та напрями використання доходів і здійснення інвестицій, а також спрямоване на розвиток конкуренції та обмеження монополізму.

Дослідження проблеми регулювання зовнішньоекономічної діяльності та проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору знахо-